

BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur

Nr. 64 2020 • Årgang 37 • ISSN online 2446-0648 • www.buks.dk

Tatiana Chemi, Hanne Kusk og Shuangshuang Xu

KUNSTGØDNING, Kunstnerduoer og kreative laboratorier

Resumé

Denne artikel tager udgangspunkt i KUNSTGØDNING, et nordjysk tværkommunalt samarbejde om kunst og dannelse i dagtilbud. Teoretisk er artiklen baseret i teori af Dewey og Malaguzzi og udfolder begrebet *artfulness*. Via en aktionsforskningsinspireret tilgang uddrages væsentlige fund i projektet: Forsknings samarbejdet, artfulness som metode, kunstnerduoer, den tværæstetiske tilgang, kulturskolernes deltagelse og observationsrolle. Desuden undersøges betydningen af det kreative laboratorium, som indeholder seriøs leg, tryghed, indbydelse, eksploration og skabende fællesskaber. I perspektiveringens reflekteres der over disse fund og kombinationen af forskningsmæssig og kunstneriske evaluering og formidling.

Nøgleord

artfulness; kunstnerduoer; tværæstetik; kulturskoler; kreativt laboratorium

De sprog de talte var teatertorden, regnbuedans og farverige lyde. Det var teater, litteratur, billedkunst, dans og musik som skulle give de bedste betingelser for de mange sprog, som jeg ved at børn er født med. Men jo flere kunstarter der rejste ud og mødte børnene og pædagogerne, jo bedre forstod de at tolke de mange sprog for hvordan børnene skulle vandes og gødes. Derfor var der mange med i projektet, kulturskolerne og kommunerne, Aalborg Universitet og pædagoguddannelsen UCN. Og de ønskede sig alle at der kunne komme endnu flere af regionens kommuner med, fordi børn har brug for KUNSTGØDNING for at kunne vokse. Her kommer historien... (Uddrag fra podcast af podcastduoen SysseL, hvor KUNSTGØDNING gives stemme og fortæller om projektet).

Ill. 1: Illustration fra e-bogen KUNSTGØDNING, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

Et anderledes projekt med et vildt navn

KUNSTGØDNING er her en metafor for en magisk blanding af kunstneriske oplevelser, som børn kan bades i og udvikles ved. Projektet KUNSTGØDNING går ud på at fremme en tidlig kulturstart for de 3-6-årige ved at skabe møder mellem børn, pædagoger og professionelle kunstnere. Børns Møde Med Kunsten (BMMK) er en ordning for alle nordjyske kommuner, hvor daginstitutioner, skoler og kulturinstitutioner kan få vejledning og tilskud til professionelle møder/forløb med kunstnere inden for alle genrer. BMMK varetager projektledelsen og har taget initiativ til samarbejdet mellem seks børnehaver i hver af de tre nordjyske kommuner, Mariagerfjord, Vesthimmerland og Jammerbugt, og kulturskolerne fra de tre kommuner. Desuden samarbejdes der med Aalborg Universitet (AAU) og pædagoguddannelsen på University College Nord (UCN). Kunstnere fra flere forskellige kunstfagligheder har etableret 3 duoer, der har skabt og arbejdet sammen. Lærere fra kulturskolerne blev opfordret til at observere kunstnernes arbejde i børnehaverne i den respektive kommune for at udforske nye

muligheder for fremtidig uddannelse. En følgegruppe blev etableret for at samle og udvikle viden fra projektet.

Det teoretiske grundlag i projektet er Reggio Emilia pædagogikken om børns hundrede sprog (Vecchi, 2010) Dewey om eksperimenterende læring (Dewey, 2005), og Chemi om Artfulness (Chemi, 2012). Grundtanken i projektet er, at børn er fulde af fantastiske ideer og evner eller, som Louis Malaguzzi (1987) har foreslået, har hundrede sprog, og at kunst derfor kan ses som en anderledes og overraskende vej til at forbinde børns mange udtryksmuligheder og -behov og forberede dem på fremtiden. Kunstnere med forskellige fagligheder kan sammen skabe muligheder for børnenes udvikling med nye oplevelser, fantasi, samarbejde og også udfordringer.

KUNSTGØDNINGSAKTIVITETERNE foregik i perioden marts 2019 – december 2020. Hele projektet var opdelt i tre dele: første del var et *Planlægningsforløb* mellem pædagoger og kunstnere, hvor børns interesse, institutionens forventninger og aktivitetsplaner blev drøftet og forhandlet, med henvisning til *Den styrkede pædagogiske læreplan* (Børne- og Socialministeriet, 2018). Anden del var *kunstmøder på hjemmebane*, hvor seks institutioner i hver kommune fik et ugentligt besøg af en kunstnerduo i seks uger. Den sidste del var *implementering*, med miniuddannelse for pædagoger, og en konference. I miniuddannelsen skulle hver kunstnerduo holde kursus for pædagoger fra de institutioner, de havde besøgt, for på denne måde at støtte pædagogerne til at arbejde videre med større viden om og flere erfaringer med kunstneriske læreprocesser med børn. Institutionerne skulle desuden modtage en »værktøjskasse« med inspirationsmaterialer fra kunstnerduoerne. Projektet afsluttes med en stor konference for at integrere den opsamlede viden og udbrede resultaterne.

Efter børnenes kattedans med dansekunstneren lyder en fanfare. Alle børnene går rundt som katte og trutter til fanfaren. Billedkunstneren har tegnet kruseduller og tegn på forskellige papirer og holder et af krusedullepapirerne op. Børnene fortæller hvad de tror det er, og kunstneren tegner ud fra det børnene fortæller. Bagefter får børnene hver en af tegningerne som de kan tegne videre på, eller farvelægge. Pædagogerne taler med dem om deres farvevalg og om det de tilføjer. Børnene kravler hen til den store kattekurv og lægger sig i den som katte. Nu er det tid for en kattegodnathistorie. Kunstneren fortæller sammen med børnene en god kattehistorie ud fra det børnene har tegnet og fortalt. Til allersidst får børnene overrakt kattebogen som en gave, og to af børnene finder det bedste sted i børnehaven hvor alle kan finde fortællingen igen. (Baseret på Kulturskoleobservatørs beskrivelse af forløbet Regnbuedans).

Ill. 2: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

State of the art

Ifølge Unicefs Børnekonvention har alle børn ret til kunst- og kulturoplevelser, hvilket klart læses i Artikel 31: *Children have the right to relax and play, and to join in a wide range of cultural, artistic and other recreational activities* (UNICEF 1989). At børn har ret til at deltage i kulturelle, kunstneriske og rekreative aktiviteter beskrives også i *Strategi for små børns møde med kunst og kultur* (Kulturministeriet, 2014), hvor behovet for at se nærmere på børns inddragelse i kulturelle og kunstfaglige fællesskaber og erkendelsesveje fastlægges. Dette projekts formål har meget til fælles med en række forsknings- og udviklingsprojekter, som på en lignende måde involverer professionelle kunstnere i pædagogiske miljøer:

- Det nationale projekt KULT (Austring, 2018), hvor der blev arbejdet med at forberede og efterbearbejde kunstneriske oplevelser sammen med børnene gennem æstetiske processer.
- Hverdagsmagi, hvor en scenekunstner fra Limfjordsteatret arbejdede med dagplejere om at inddrage kunstneriske processer i hverdagen via »sugerørsperspektivet«, hvor små elementer fra en fortælling sættes i spil (Kulturprinsen 2018a).
- Europæiske kulturbørn, med fokus på samspillet mellem kunst- og kulturfaget og det børnepædagogiske felt (Blomgren, 2019).

- Art Equal, med fokus på hvordan kunst og kultur kan bane vejen for et fordomsfrit og inkluderende læringsmiljø i de yngste børns hverdag (Boserup, 2019).
- Magi i hverdagen, der udforsker metoder til, hvordan pædagoger som kulturskabere og kulturformidlere kan skabe legende, magiske og lystfulde pædagogiske læringsmiljøer, der baserer sig på kropslige, kreative og æstetiske arbejdsformer (Sørensen, Oreskov & Boysen, 2019).
- Projektet Hele vejen rundt om kunsten, med fokus på styrkelse af de pædagogfaglige kompetencer ved integration af kunstneriske forløb (Kusk, Fly & Nielsen, 2018).
- På skoleområdet er der erfaringer under tiltaget Den Åbne Skole (Chemi, 2012, 2017, 2020).

En kritisk kortlægning af brug af kunst og kultur i dagtilbud (Kulturministeriet, 2015) viste et markant behov for at dette felt skulle gødes, og de ovennævnte projekter viser en tendens til styrket indsats på området. KUNSTGØDNING relaterer sig således til projekterne ved at der gøres en indsats i forhold til dette. Samtidig er KUNSTGØDNING opbygget af flere elementer, som adskiller det fra andre lignende tiltag. Særligt har organiseringen af projektet vist sig at have stor betydning.

Ill. 3: Illustration fra e-bogen KUNSTGØDNING, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

Organisering og samskabelse

KUNSTGØDNING er unikt hvad organisering angår. BMMK er projektejer, med støtte fra Slots- og Kulturstyrelsen, og har sammensat en følgegruppe, der ud over denne artikels forfattere består af kulturskoleledere fra de tre involverede kommuner, BMMK og pædagogiske konsulenter. Følgegruppen har mødtes regelmæssigt og drøftet de overordnede rammer og visioner. Her blev den teoretiske tilgang med kunstbaseret pædagogik drøftet og vedtaget. Her blev det besluttet at invitere kulturskoleundervisere til at observere de tre forløb, efter et kort undervisningsforløb i observationsmetoder ved Tatiana Chemi. Det var også i følgegruppen, at dokumentationsformer for og kommunikation om projektet blev drøftet. Desuden blev konferencen i efteråret 2020 diskuteret i forhold til indhold, form, udbytte, legende rammer, m.m. Her opstod ønsket om en forskningsartikel på baggrund af de interessante tiltag, erfaringer og observationer, som projektet resulterede i.

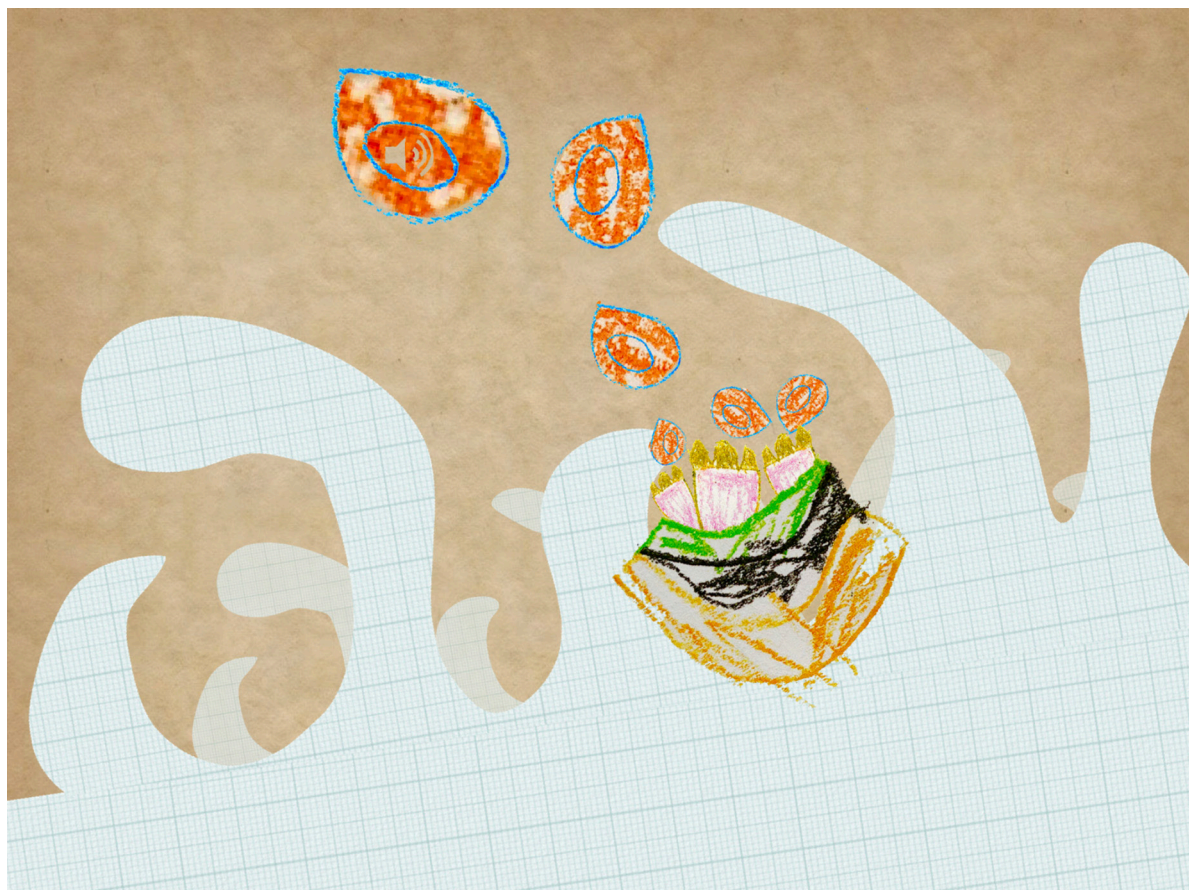
Der har således været en samskabelse (Chemi & Krogh, 2017; Tanggaard & Linneberg, 2019) omkring organiseringen af projektet, som har været meget værdifuld og har medvirket til at skabe forståelse mellem parterne. Kulturskolerne har fået indsigt i en mere tværetetisk tilgang til musiske processer. Kulturskoleobservatørerne har bidraget med pædagogiske og kunstneriske vinkler til kunstnernes processer, kunstnere og pædagoger har lært af hinanden. Pædagogiske ledere fra de forskellige kommuner har udvekslet erfaringer. Samskabelsen forventes at have betydning for den fremtidige levedygtighed for projektets resultater.

Desuden var det planlagt, at kunstnerne efter forløbene skulle afholde inspirerende miniuddannelse for pædagoger og give værktøjskasser videre med det, de havde lært. På grund af Covid-19 blev et fysisk møde umuligt, og denne aktivitet blev ændret til en anden form for værktøjskasser, hvor pædagogerne fik tilsendt forskelligt inspirationsmateriale fra kunstnerne sammen med en introducerende video.

BMMKs organisering af samskabelse i projektet har haft betydning for, hvordan alle har hørt om hinandens ideer og arbejde. Dette er blandt andet sket ved, at der i projektet er ansat en dokumentarist, Kjartan Annesen (ansat i BMMK), som har lavet interviews, besøgt forløbene og deltaget i møder omkring projektet. Dokumentaristens rolle har været at producere viden og dokumentation, at indsamle forskellige empiriske data og at gå i dialog med forskerne i forbindelse med dataanalyse og vidensformidling. Efterfølgende har en podcastduo og en e-bogsforfatter arbejdet videre med kunstnerisk formidling og evaluering af projektet, i podcast og e-bog. Den kunstneriske form har således også været en del af samskabelsen omkring evaluering og formidling. KUNSTGØDNINGskonferencen i efterår 2020 har været ramme for en yderligere erfaringsudveksling mellem forskellige parter fra projektet og andre interesserede. Projektet har også, til gensidig inspiration, været i tæt dialog med det landsdækkende Legekunst-projekt (Kulturprinsen, 2018 b).

Projektets kompleksitet er blevet forenklet ved, at der har været ret faste organisatoriske rammer. Planlægningen har været skarp fra starten og alligevel reflekterer Kirsten Svensmark, leder af BMMK, efterfølgende over, at der er flere ting, der skal lægges ind i planlægningen tidligere – når projektet fortsætter, hvad deltagerne håber på, at det gør (Referat fra Følgegruppemøde 2019). Kommunikation og tidsrammen har, som det ofte sker, været udfordret i dette projekt. Desuden kunne pædagogerne have været inddraget mere i samarbejdet med kunstnere og ved observationerne. Uddelegeringen af opgaver mellem forskere, kulturskoler, kommuner, institutioner, kunstnere og dokumentarister har

haft betydning for, at samskabelsen har kunnet fungere. Den organisatoriske forankring, hvor BMMK i forvejen har en stor database med kunstnere, der arbejder med kunstneriske processer sammen med børn og unge, har sammen med kendskab til de deltagende kommuner og institutioner også haft en positiv betydning for organisering og samskabelse i projektet.

Ill. 4: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

Forsknings- og undersøgelsesmetode

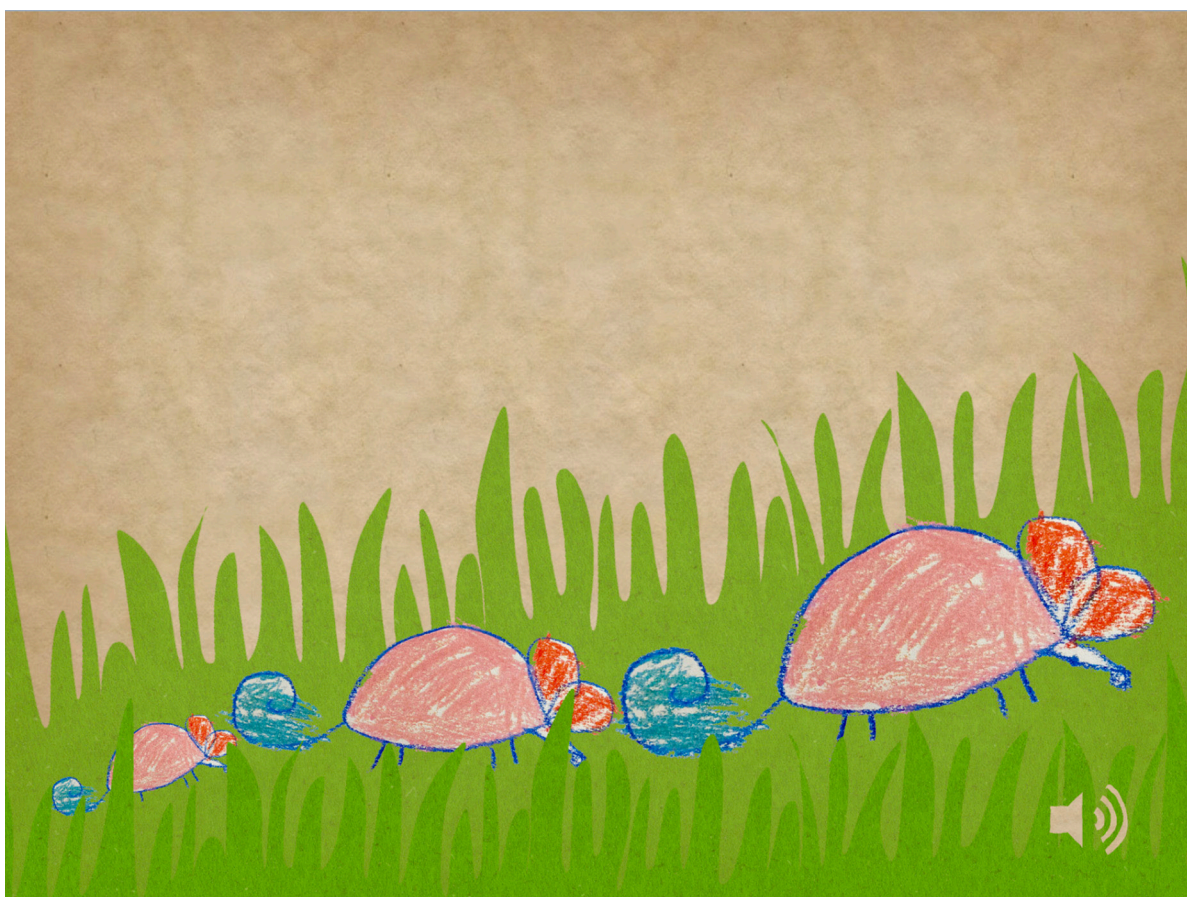
Udviklingsprojektets formål var at udvikle kunstneriske aktiviteter og skabe æstetiske oplevelser for børn. Det implicite teoretiske grundlag var Reggio Emilia modellen og dens værdsættelse af barnets selvstændige oplevelse af kunstneriske processer og kreativitet (Vecchi, 2010). Her ses børn som aktive partnere i kunstneriske dialoger, guidet af voksne, som står stærkt med både pædagogiske og kunstneriske evner.

Forskningsprojektets teoretiske greb er et relateret perspektiv: Dewey's experiential learning og forståelse for de kunstneriske processer, hvor kunst ses som mulighed for læring (Dewey, 2005). Kunst ses som et unikt udtryk, der bygger på en intens dialog mellem krop og materialitet, som ifølge Dewey kan udforskes ved hjælp af hands-on erfaringer. Dette og Csikszentmihalyis flowteori (Csikszentmihalyi, 1990) har inspireret artfulness-

modellen (Chemi, 2012), som blev til forskningsprojektets teoretiske forståelsesramme samt metodologiske værktøj, hvilket uddybes i afsnittet *Artfulness*.

Vidensproduktionen og dokumentationen er tænkt ind i projektets struktur fra begyndelsen og mange forskellige empiriske data er blevet indsamlet: Interviews med børn (foretaget af pædagogerne på institutionerne), interviews med pædagoger og kunstnere (foretaget af dokumentaristen og Shuangshuang Xu), observationer (feltnoter fra kulturskolelærere og Xu), artefakter produceret ved de kunstneriske aktiviteter med børn (indsamlet eller dokumenteret af pædagoger, kunstnere og dokumentarist). Følgegruppemøder har også været centrale i vidensproduktionen med deres funktion som platform for aktionslæring (Bro, Thrane, Hansen & Madsen, 2019). Her blev der produceret viden og udviklet analytiske greb i et samarbejde, som kan betegnes som samskabende (Chemi & Krogh, 2017) og inspireret af aktionsforskning (Duus et al., 2012). Ethiske overvejelser har gjort, at der er indhentet samtykkeerklæringer fra deltagerne, og at de er sikret anonymitet. For at klæde kulturskolelærere på til observationsopgaven blev der udviklet en teoribaseret observationsmodel (uddybes i næste afsnit) samt et tretimers undervisningsforløb med Tatiana Chemi. Ved forløbet, som blev placeret inden observationerne startede, deltog kulturskolelærere frivilligt sammen med BMMKs ledelse og dokumentaristen. De generelle kriterier for kvalitativ forskning blev opsummeret og det specifikke observationsværktøj blev præsenteret og øvet.

Den aktionsforskningsinspirerede metode er derfor en kobling af dialogiske, kollaborative og handlingsorienterede forskningstilgange, baseret på aktionslæringen, hvor formålet er at udvikle en bæredygtig værktøjskasse, og den er pragmatisk i sin opbygning. Forskerne har, i tæt samarbejde med projektledelsen, både struktureret deltagernes feltobservationer, instrueret observatørerne i forskningsmetoder og analyseret den store mængde af empirisk dokumentation. I denne artikel fokuserer analysen på de generelle fund (Hvad lægger vi mærke til?) og originalitetspunkter (Hvad er særligt i dette projekt?). Vi har tilstræbt at yde deltagernes stemmer og deres oplevelser stor opmærksomhed.

Ill. 5: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

Fund i projektet

I projektet er der seks originale fund, som er særligt markante og har flere kendetegnende underpunkter:

- forskningssamarbejdet
- artfulness som metode,
- kunstnerduoerne i projektet,
- det tværæstetiske arbejde,
- kulturskolernes deltagelse og observationsrolle og
- det kreative laboratorium med seriøs leg, tryghed, indbydelse, eksploration, og skabende fællesskaber.

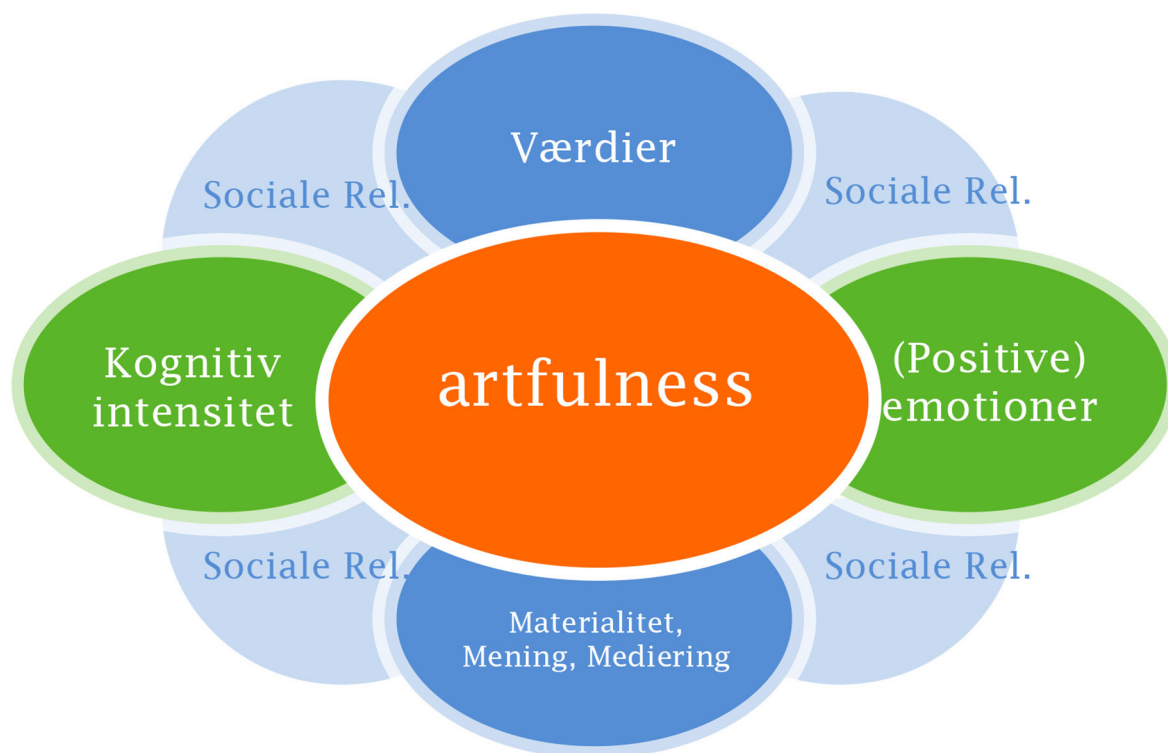
I de følgende afsnit vil vi uddybe fundene i projektet.

1. Forsknings Samarbejdet: Forskere i dialog

Projektet blev organiseret, således at udviklingsaktiviteterne på et tidligt tidspunkt blev koblet sammen med vidensudvikling og samskabelse. Dette blev styrket med tre forskere i følgegruppen. Formålet var at etablere gruppen som en dialogpartner, eller en dialogplatform, hvor de nye tiltag kunne drøftes, og emergerende læring kunne høstes. Uformelt – men eksplicit italesat af BMKK – blev følgende problemformulering italesat som guidende i gruppens refleksioner: Når forskning viser kunstens store læringsudbytte for børn, vil en kunstnerisk aktivitet, som tilbyder to forskellige kunstneriske oplevelser sammen (duoer), så høste et større udbytte? Som forskere blev vi bedt om at reflektere over det og at fungere som samtalepartnere i gruppen. Både ved de regelmæssige følgegruppemøder og de løbende samtaler var arbejdet kendetegnet ved en åben deling af viden, umiddelbare intuitioner, fortolkninger, italesatte dilemmaer og konstruktive forslag. Denne involvering af forskere og den løbende dialog har været et originalt element i projektets organisering og i dets strukturering af vidensudbytte. I dialogen erkendtes behovet for dokumentation af de kunstneriske aktiviteter, og for teoretiske perspektiver fra os som forskere. Ved at sikre en valid indsamling af dokumentation, som kunne anvendes til at analysere kendetegnende tendenser, ville projektet kunne producere forskningsinformeret viden. Der blev derfor organiseret en struktureret observation af aktiviteterne som led i samskabelsen.

2. Artfulness som metode

Som teoribaseret model blev artfulness-modellen foreslået. Modellen er udviklet af Tatiana Chemi i et forskningsprojekt med fokus på folkeskolens partnerskaber med professionelle kunstnere (Chemi, 2012: 34).

Ill.6: Artfulness-modellen (Chemi, 2012)

Modellen opstod på baggrund af empiriske forskningsresultater og teorier om æstetiske læreprocesser, og i KUNSTGØDNING blev den foreslået som konceptuel og metodologisk ramme. Modellen blev præsenteret ved et følgegruppemøde som metode til systematisk observation af kreative læreprocesser for praktikere i feltet: Kunstnere, pædagoger og kulturskolelærere havde som opgave at observere, hvilken betydning de kunstneriske aktiviteter så ud til at have for deltagerne. Det blev vurderet, at kunstnerne var optaget af afvikling af deres aktiviteter, og at deres feltobservationer derfor kunne indfanges ved interviews og/eller et møde. Det blev også vurderet, at pædagoger og kulturskolelærere, på trods af deres tilstedeværelse, ikke nødvendigvis ville føle sig fortrolig med systematiske observationsmetoder, som tilhører akademisk forskning. Derfor blev artfulness-modellen (Chemi, 2012) brugt til at designe en observationsguide, hvor observatørerne kunne skrive deres tematiske iagttagelser. De forskellige felter i modellen bidrager til at identificere bestemte elementer, som opstår af empirisk viden. Udbyttet af de kunstneriske aktiviteter blev kondenseret i følgende emner: Emotioner, kognition, sociale relationer, viden om mediets materialitet og indhold (værdier). Observationen blev organiseret ifølge disse temaer eller dimensioner:

- Emotioner (evne til at blive rørt og forstå sine reaktioner, hensigtsmæssige reaktioner, glæde, sorg, empati, krop og sanser) (Immordino-Yang, 2016)
- Kognition (evne til at forstå, forestille sig, finde på, forklare, spørge, finde løsninger) (Gardner, 1994).
- Socialitet: forståelse for sociale relationer, venskab, aflæsning af sociale koder, medfølelse, empati (Goleman, 2006)
- Kreativitet: en modus operandi, en rød tråd i alle de ovenstående (evne til at skabe, udtrykke sig selv, udtrykke noget, finde på noget nyt med værdi, udøve fantasi, lytte til mavefølelse, associationsevne) (Chemi, 2020).

Artfulness blev italesat som:

... et koncept, som ser på de kunstneriske aktiviteter som opmærksomhedsskabende, i en tilgang af fuld tilstedeværelse, som kan sammenlignes med mindfulness (Fjorback, 2012). Af de individer, som deltager i mødet med det kunstneriske, kræves en fuldkommen og kropsliggjort opmærksomhed. Relationen med kunstnere, kunstneriske processer eller kunstværker kræver individernes tilstedeværelse i nuet. De grønne vandrette felter ser på individet som værende stimuleret af kognitive udfordringer og emotioner, som kan betegnes som positive, fordi de er potentielt læringsrige. Dette plan krydser med det lodrette felt, som beskriver kunstværket som meningsskabende (værdier) og materielt. De sociale relationer binder alle de forskellige elementer sammen. Den måde, undervisere kan bruge modellen til evaluering, er for eksempel som observationsguide i forhold til særlige aktiviteter, hvis formål er kreativ læring. På den måde kan praktikere tage evalueringsopgaven på sig og selv initiere samtaler i forhold til reflektive praksisser. (Chemi, 2020, s.191-192)

Inden for denne ramme af praksis-forsknings-samarbejde havde kulturskolelærerne en central og original rolle. Hver kulturskoleleder havde til opgave at udvælge en medarbejder, der kunne involveres i projektet. Fra starten var deres rolle udefineret og utydelig, men da de blev tildelt opgaven og rollen som observatører, fik de en konkret og betydningsfuld opgave. Med opbakning fra kulturskolelederne involverede underviserne sig i projektet med stor begejstring. Dette fik stor betydning for projektets dokumentation, og udbytterige oplevelser for kulturskolelærerne.

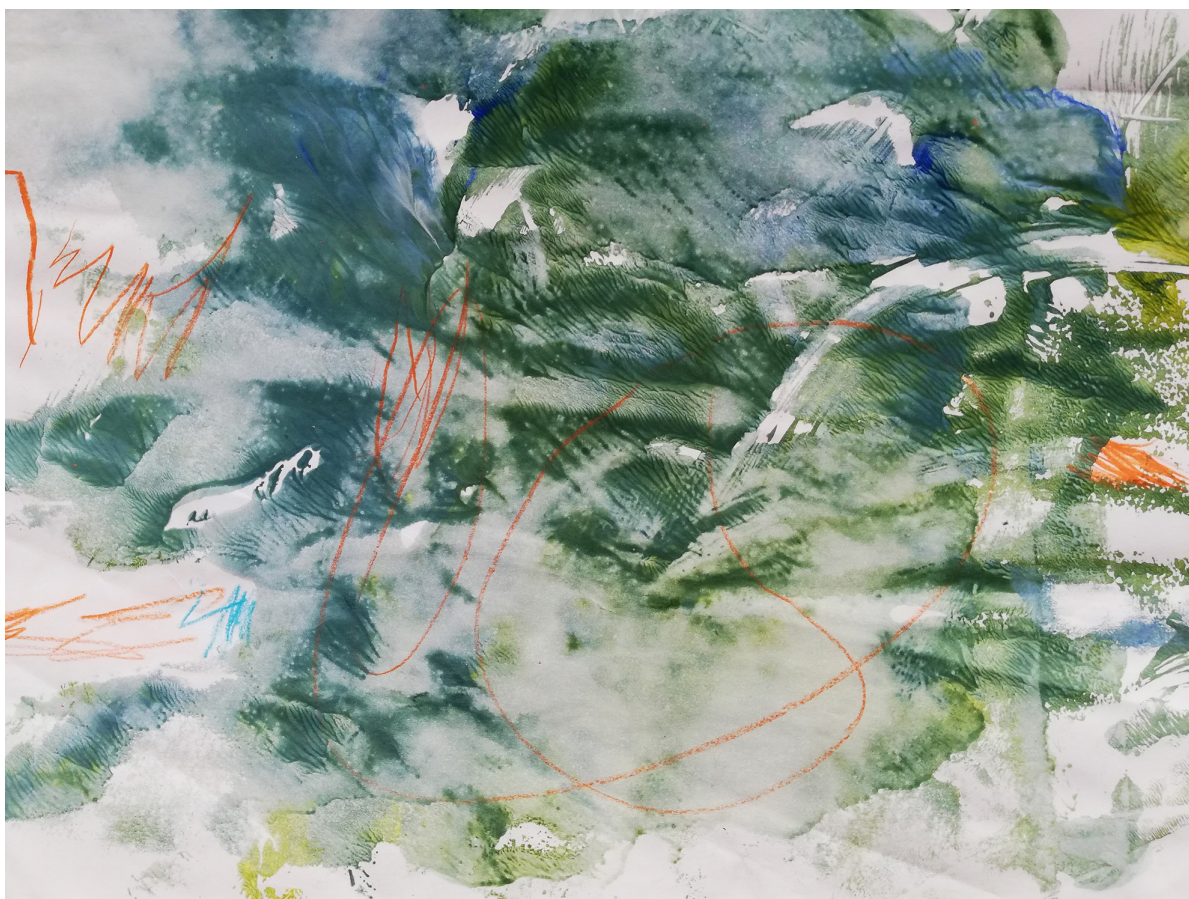
Ill. 7: Monotryk som baggrund for tegning, fra forløbet *Farverige lyde* (Foto: Pia Nørgård Dahl).

3. Kunstnerduoerne i projektet

I projektet indgår tre kunstnerduoer. Hver duo består af to kunstnere med forskellig kunstnerisk baggrund. Kunstnerne har ansøgt individuelt om at deltage i projektet og er derefter af BMMK sat sammen i duoer. Indledningsvis blev der afholdt en workshop med Hanne Kusk for at kunstnerne i duoerne kunne møde hinanden, og for at de kunne udveksle ideer med hinanden og pædagoger fra projektet. Teoretiske oplæg om aktionslæring, leg, æstetiske processer og sanselighed blev kombineret med kropslige og didaktiske øvelser som introduktion til legende, tværæstetiske kunstneriske processer. I fællesskab skabte pædagogerne og kunstnerduoerne ideer til forløb, på baggrund af reelle udfordringer fra praksis. Den tidlige inddragelse af pædagogerne i overvejelser og ide-mageri var grundlæggende vigtig i projektet for at kombinere den kunstneriske og pædagogiske professionalitet. Der

fremkom senere et ønske om, at alle pædagoger i projektet kunne have været med i denne idegenererende proces. Hele workshoppen handlede om at gøre kunstnerne og pædagogerne »stemte« i forhold til projektet og samspillet (Kusk, 2011). Der blev arbejdet med mod, lyst, åbenhed, parathed, engagement og medejerskab.

Danser Birgitte B. Nielsen udtalte efter workshoppen, at hendes kunstnerduo allerede havde konkrete ideer til, hvad de kunne lave i dagtilbud, og at det var trygt at have haft sparring med pædagogerne i forhold til at have et fælles udgangspunkt, inden forløbet med børnene skulle starte. De tre kunstnerduoer blev *TeatertORDen*, (ord og scenekunst), *Farverige lyde* (Billedkunst og Musik) og *Regnbuedans* (dans og billedkunst). De kunstneriske forløb blev mere fantasifulde i kraft af de to kunstners forskellige kunstneriske tilgange. Kunstnerduoerne kunne således bidrage med noget særligt i samskabelsen.

Ill. 8: Monotryk som baggrund for tegning, fra forløbet *Farverige lyde* (Foto: Pia Nørgård Dahl).

4. Det tværæstetiske arbejde

Musiker Signe Højmark fortæller i paneldebat ved den opsamlende konference, at hun oplever det sådan, at børnene både får noget fra den enkelte kunstart og fra synergien mellem disse – det tværæstetiske, altså nærmest tre kunstneriske vinkler i hvert forløb.

Projekter, hvor dans og billedkunst, ord og scenekunst, maleri og musik kobles på en legende måde, kan inspirere til nye kombinationer og legende eksperimenter. Det tværæstetiske, hvor kunstarter kobles og udfoldes pædagogisk, giver nye muligheder for

pædagogiske forløb, særligt inden for læreplanstemaet *Kultur, æstetik og fællesskab*, som er en del af hverdagen i daginstitutionen efter indførelse af den styrkede pædagogiske læreplan. Kulturskoleobservatørerne bemærker, at kunstnerne understøtter hinanden og at den ene kunstner udfordres og inspireres af den anden i duoen (Logbog fra kulturskoleobservatør). Projekterne får liv og sprudler i kraft af denne synergieffekt.

Shuangshuang Xu bemærker, at overgangene fra et element til et andet, fx dans og billedleg, glider lettere, fordi der er to til at overtage for hinanden (logbog Xu).

I et interview med kunstnerduoen fra forløbet *Regnbuedans* starter kunstnerne med at sige dyreløde, ligesom de gør i forløbet. Det legende samarbejde mellem kunstnerne afspejler sig i pædagogernes og børnenes medspil.

De udtaler i interviewet at de bliver inspireret af hinanden og har lært af hinanden. »Jeg kunne ikke tegne før – men Mette har lært mig at man bare skal lade hånden danse på papiret«. Det tyder på et øget mod og en lyst til at afsøge nye muligheder knyttet til egen kunstneri. Der ses mange tegn på dette, der skabes en farveblandingssang, der danses billedfortællinger, og der dramatiseres ud fra leg med ord.

5. Kulturskolernes deltagelse og observationsrolle

Involveringen af kulturskolelærerne som observatører åbnede nye muligheder i samskabelsen. Ifølge kulturskolelærerne betød det:

- a. stort udbytte for egen professionalisme
- b. behov for mere refleksivt arbejde
- c. mere viden om egen praksis
- d. inspiration til didaktiske muligheder
- e. et forandret selv billede

(noter fra følgegruppemøde 17. april 2020, samt kulturskolelæreres feltnoter).

Kulturskolelærerne rapporterer en stor tilfredshed med opgaven, som betød en dokumentation af de kunstneriske aktiviteter og desuden var udbytterig for kulturskolelærerne selv. De peger på en positiv påvirkning af egen professionalisme, idet de fik mulighed for at observere pædagogiske praksisser, som de kunne relatere sig til – »at se sin praksis udefra« og at observere, hvilken betydning den kunstneriske praksis har for målgruppen. Når kulturskolelærere selv er optaget af at undervise børn, har de ikke mulighed for at observere hele målgruppens udbytte, sådan som observationsopgaven gav dem mulighed for. Det resulterer i, at kulturskolelærerne påpeger et klart behov for at udvikle deres kunstneriske evner med et mere refleksivt arbejde. Kulturskolelæreres uddannelse og efteruddannelse kunne med fordel gentænkes i den retning. Kulturskolelærerne rapporterer også, at observationsopgaven er med til at skabe mere viden om egen praksis, om pædagogik generelt og om kunstens potentiale.

Den teoretiske viden erkendes her på baggrund af empirisk observation (deduktiv viden), og de konkrete iagttagelser kan inspirere til bredere konceptualiseringer (induktiv viden). Desuden har observationsopgaven helt konkret inspireret kulturskolelærere til nye, originale og anvendelige didaktiske muligheder. Flere gange udtalte de, at de selv ville afprøve en bestemt aktivitet eller en af de kunstneriske lege, de havde oplevet i felten. Sidst, men ikke

mindst, rapporterer de et forandret selvbillede: De ser nu sig selv som reflekterende praktikere og ikke 'bare' som håndværkere i de kunstneriske fag. Vi vurderer, at den transformation, som disse kulturskolelærere har været igennem på kort tid og ved så afgrænsede aktiviteter, med fordel kan implementeres til glæde for for kulturskoler og deres målgruppes læringsudbytte.

Ill. 9: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

6. Det kreative laboratorium

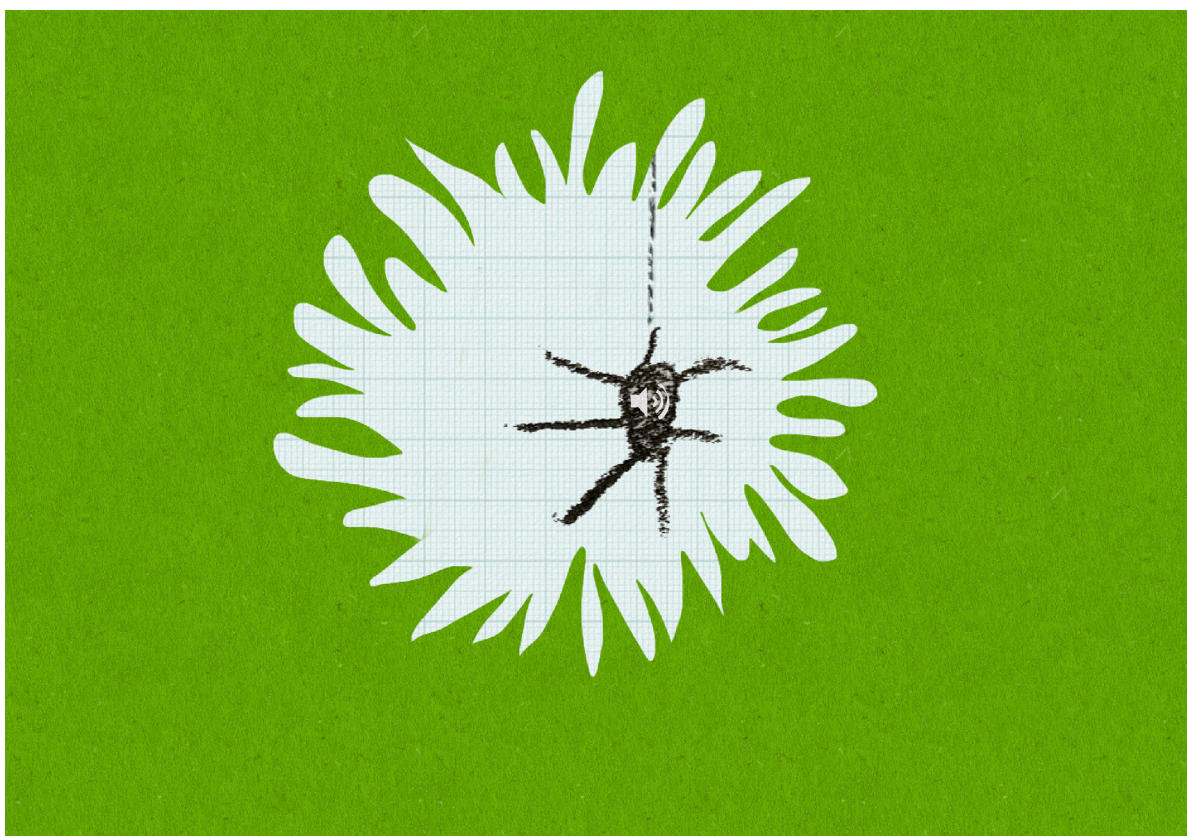
Via observationerne viser det sig, at hverdagsrummet i børnehaven omdannes til et kreativt laboratorium, hvor tingene tager form efter den imaginære verden, der udfolder sig. Det er et rum, hvor børn kan lege, opleve, forestille sig og udvikle sig. Et kunstnerisk laboratorium er et sted, hvor kunstnere eksperimenterer og tør løbe kunstneriske risici, fordi rammerne er trygge og med plads til udvikling (Kusk, 2016, Chemi, 2018). Projektets kreative laboratorium kan sammenlignes med Reggio Emilias *atelier* (Vecchi 2010, s. 38-39), hvor børn og voksne sammen fordyber sig i fælles læring i dialog med kunstneriske udtryk. Udviklingstrekanten med de tre stærke elementer: Børn, kunstnere og kunstneriske formsprog, som interagerer med hinanden, udgør en stærk zone for børns udvikling. Observationer af de tre kunstnerduoers arbejde med børn viser, at de følgende fem elementer kendetegner den fantastiske rejse, der bliver lanceret i det kreative laboratorium: Seriøs leg, tryghed, indbydelse, eksploration og skabende fællesskaber.

a) Seriøs leg

Observatørerne er forundrede over børnenes skinnende øjne, energiske kroppe og aktive sind, når de danser, fortæller historier, samler materialer og leger med figurer i det kreative laboratorium. Børnene er meget koncentrerede, opmærksomme og engagerede i aktiviteterne. De er klar til at efterligne kunstnerens bevægelser, observere den verden, der gradvist udfolder sig for dem, og reagere på de andre børns impulser. Aktiviteterne er designet af kunstnerduoerne med god balance mellem struktur og spontanitet. Børnene tiltrækkes og udfordres af de imaginære verdener. Der er en alvor i børnenes leg, når de sammen konstruerer en imaginær verden, og det er vigtigt, at alle de forskellige sprog og udtryk fra børnene bliver set og værdsat af kunstnerne. Alle tre kunstnerduoer inkluderer forskellige formsprog i deres forløb: At synge, danse, tegne, male, dramatisere, undersøge ord, røre og føle osv. På denne måde kan børnene eksperimentere med deres egne måder at udtrykke sig på. I observationerne kan vi også se, at kunstnerduoerne i høj grad respekterer børnenes behov og tempo. Det er ok, at børnene vælger først at observere en tid og derefter springe ind i aktiviteten, når de er parate. Kunstnerne åbner mange døre for børnene og de har stor fokus på børnenes behov i aktiviteterne. De er, som i Reggio Emilia modellen, både guider, inspiratorer, kulturelle fortolkere og facilitatorer (Vecchi 2010).

b) Tryghed

Det er ikke en selvfølge, at alle børn har mod, lyst og føler sig parate til at deltage i forløbene. I e-bogen KUNSTGØDNING har disse børn fået stemme og er symboliseret ved en forsigtig edderkop. Når kunstnerne kommer på besøg i børnehaven, er det en vigtig opgave at skabe tryghed hos børnene. De er nødt til at bryde isen på to niveauer: forholdet mellem kunstnere og børn, og forholdet mellem børnene og de kunstneriske formsprog. Det vil sige, at de skal bruge deres energi på at »stemme rummet« og skabe tryghed for børn til at arbejde tæt sammen med dem (Kusk, 2018). Kunstnerduoerne har deres egne hjælpere til at etablere en forbindelse med børnene helt fra begyndelsen. For eksempel introducerede kunstnerne i *Regnbuedans* ved første møde med børnene en hund dukke ved navn Pi for dem: Pi klatrede langsomt ud af kassen, hilste forsigtigt og nervøst på gruppen med en meget lav stemme. Pi syntes at være meget genert, og hans tilbageholdende personlighed fik gruppen til at byde ham varmt velkommen. Marionethundens lavere status gjorde børnene selvsikre og villige til at være forbundet med Pi og også med kunstneren. Det kan også være en mystisk gammel kasse eller andre spændende objekter, der vækker nysgerrighed. Det skaber en tryk base for det videre arbejde med børnene. Samspelet med pædagogerne er også afgørende for etableringen af tryghed. Pædagogernes engagement, nysgerrighed og medleven understøtter børnenes mod.

Ill. 10: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

c) Indbydelse

Med udgangspunkt i tryghed og nysgerrighed inviterer kunstnerne børnene til at deltage i det kreative laboratorium. Invitation er udgangspunktet for den magiske transformation fra almindelig tid og rum til den imaginære verden. En kulturskoleobservatør bemærker den legende invitation i forløbet *Regnbuedans*, hvor børnene inviteres indenfor ved hjælp af kattelyde fra den anden side af skydedøren i børnehaven. Børnene har ikke brug for yderligere introduktioner eller forklaringer. Bare »miauuu«, og så er de i gang. Alle børnene begynder at miaue, og hurtigt er både børn, kunstnere og pædagoger katte, der bevæger sig rundt. Legen åbner aktiviteten, og det er let at lege med. Ved den sidste af kunstnerduoens seks besøg dukkede de op i børnehaven iklædt overdrevne og farverige kostumer. De hævdede spændt over for børnene, at de skulle til fest her, og at alle de dyr, som havde deltaget i tidligere aktiviteter, ville komme. Børnene blev inviteret til at deltage i festen og takkede ja til invitationen (observation af Xu). Kunstnernes tillid til de æstetiske processers tiltrækningskraft og deres smittende begejstring har stor betydning for, at invitationerne virker tiltrækkende for børnene. Der inviteres på mange forskellige måder til meddigtning, og kunstnerduoerne bruger forskellige redskaber og metoder til at inspirere: Dukker, musik, malerier eller ord på kort. Når børnene går med på legen og siger ja til kunstnernes invitation, er de inviteret med til at eksperimentere og gå på opdagelse i det kreative laboratorium.

d) Eksploration

Et af de vigtigste karakteristika ved at bruge kunst til at arbejde med børn er, at der ikke er noget rigtigt eller forkert svar i skabelsesprocessen. Børn opfordres til at bruge alle deres sanser til at udforske deres oplevelse og miljø. I alle tre kunstnerduoers arbejde kan vi se, at de bruger almindelige ting og inviterer børn til at bruge deres forestillingsevne og til at eksperimentere med omgivelsernes muligheder. I de kreative laboratorier kan en kam spilles som en violin eller et tørklæde kan fungere som en blød vind. Kunst har en magisk magt, der kan åbne for eksploration og kan omdanne almindelige ting til en spændende verden, hvor der er nye relationer, nye udfordringer og nye oplevelser. For eksempel brugte kunstnerne i *TeatertORDens* første aktivitet lange og mærkelige navne på dyr til at udfordre børnene og gøre dem nysgerrige. Børnene havde måske aldrig hørt ordene i deres daglige liv og måtte gøre sig forestillinger om, hvad de underlige ord kunne repræsentere. De blev også opfordret til at gå ud på legepladsen og lede efter forskellige materialer, som de følte kunne relateres til ordet. I den anden aktivitet forsøgte gruppen at skabe lyde fra forskellige materialer, for eksempel sten, skaller eller blade, og forestille sig, hvilken slags lyde der kunne knyttes til de dyr, som ordene repræsenterede for dem. Det underlige ord skaber en virkning af fremmedgørelse, og samtidig betyder integrationen af forskellige daglige materialer i aktiviteterne, at det er nærværende og ligetil for børnene at udforske deres omgivende miljø og de mærkelige ord.

Ill. 11: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

e) Skabende fællesskaber

I det kreative laboratorium er det i første omgang kunstnerne, der skaber magiske og inspirerende rammer for leg og kreativitet. Men hurtigt griber børnene bolden og indgår sammen med de voksne i et kunstnerisk, skabende fællesskab, hvor børn er medskabere og hvor de voksne også leger med på børnenes ideer. Kunstnerens magiske indspil er at give inspirerende stimuli, som vækker børnenes interesse, støtter børnenes udforskning, og åbner for børnenes bidrag, meddigtninger og udtryk. I forløbet *Regnbuedans* anvendte kunstnerne enkle tegninger for at pirre børnenes fantasi. Tegningerne blev først brugt af kunstnerne som en ramme til at fortælle en historie i fællesskab med børnene; derefter blev de farvelagt, og der blev tegnet mere til. Endelig blev de samlet af kunstnerne for at fortælle historien igen med børnenes input. I denne proces med samkonstruktion og medskabelse mellem kunstnerne og børnene blev betydningen og indholdet af tegningerne og historierne rigere og rigere og fungerede som en kollektiv ressource, som var åben for alle deltagere. Det skabende fællesskab understøttes i forløbet *Farverige lyde* ved, at børnenes monotryk anvendes som baggrund for andre børns videre arbejde, uden at lægge vægt på, hvem der har lavet hvad. Processen er fælles, og der arbejdes i fællesskab med at undersøge, udvikle og skabe. Samarbejdet og samspillet mellem kunstnere, pædagoger og børn har stor betydning i udfoldelsen af de skabende fællesskaber i det kreative laboratorium.

Ill. 12: Monotryk som baggrund for tegning, fra forløbet *Farverige lyde*. (Foto: Pia Nørgård Dahl).

Perspektivering

KUNSTGØDNING har meget til fælles med en række udviklingsprojekter, som på lignende måde involverer professionelle kunstnere i pædagogiske miljøer. Ikke desto mindre er KUNSTGØDNING opbygget med elementer, som adskiller projektet fra andre lignende tiltag. Kunstnerne møder pædagoger og børn som kunstnerduoer og kan bringe flere kunstneriske fagligheder i spil, herunder det tværestetiske, så børnene møder et mere mangfoldigt syn på kunst. Konsekvensen har været, at kunstnerne i duoen har inspireret og udfordret hinanden både kunstnerisk og pædagogisk, samt at pædagogerne har bidraget med deres undren og udfordringer, som indgår i planlægningen af forløbene. Pædagogernes kendskab til børnene og hverdagen i den pædagogiske praksis blev bragt i spil i forløbene, i evaluering og dokumentation.

Deltagelse af flere kunstnere og flere pædagoger i hvert forløb har skabt større flerstemmighed i evalueringen af projektet. De konkrete værktøjskasser og medfølgende videoer er ankre fra kunstnerne til institutionerne, som kan give basis for videre arbejde i institutionerne. Børnene bidrager i det kunstneriske fællesskab med ideer, fortællinger, fund m.m. og deres evaluering bliver hørt gennem interviews. Kulturskoleobservatørerne giver et nyt blik på processerne og kan bidrage til forskning med analyse og evaluering. Kulturskolerne kan være med til at sætte erfaringerne i perspektiv og at implementere erfaringerne i undervisning og nye forløb. BMMK har rammesat forløbet og inddrager erfaringerne i nye forløb og eventuelt en fortsættelse af KUNSTGØDNING. Forskerne har udtaget fund, analyseret og sat forløbet ind i en forskningsmæssig ramme, så det kan danne baggrund for videre forskning.

Forsknings Samarbejdet har betydet en udvikling af *artfulness* som teoretisk konceptualisering og metode til observation. Observationerne har medført en udforskning af det kreative laboratorium og kunstnerduoernes tværestetiske samarbejde. Artfulness modellen er anvendt til at holde fokus på projektets værdier omkring børns mangfoldige sprog (Malaguzzi 1987, Vecchi 2010) og betydningen af børnenes aktive deltagelse i kunstneriske processer. Dette er inspireret af Dewey's forståelse af kunstneriske oplevelser som aktive, lærende og engagerende størrelser, der opstår i krydsfeltet mellem kognitive udfordringer, emotionelle erfaringer og dialogen med materialitet og i relationer (Dewey, 2005).

Forløbet har været med til at skabe en større samhørighed mellem de tre deltagende kommuner omkring de kunstneriske processer. Projektet KUNSTGØDNING har som beskrevet i denne artikel haft mange nye tilgange til kulturelle projekter i dagtilbud. Projektet har udviklet sig til en samskabelsesproces, hvor praksisser i kulturskoler, daginstitutioner og kulturprojekter er udviklet. Observatørrollerne og arbejdet med dokumentering har betydet en opsamling af erfaringer, der let kunne have været gået tabt. Forskersamarbejdet har opsamlet vigtige pointer fra samarbejdet, og endelig har den kunstneriske evaluering og dokumentation af projektet tydeliggjort den poetiske tone i projektet. Helt basalt for projektet er desuden børnenes og pædagogernes gode samarbejde med kunstnerduoerne. Hele projektledelsen fra BMMK har betydet meget for projektet. Da projektet er en del af Kulturstyrelsens tiltag *Tidlig Kulturstart*, har projektet løbende haft udveksling med de andre projekter inden for samme tiltag. Her har et opdrag været at udvikle et værktøj, der kan anvendes i andre projekter. Værktøjet blev her en observationsguide til lignende processer udviklet med inspiration fra artfulnessmodellen. Kunstnerduoernes beskrivelse af forløb, værktøjskasser og videoer med miniuddannelse til pædagoger har også været særlige tiltag,

har betydning for implementering af erfaringerne i praksis. Den afsluttende konference kan være med til at inspirere yderligere og få erfaringerne bragt videre. Forfatterne til denne artikel har desuden beskrevet forløbet i en formidlende artikel, som har til formål at inspirere pædagoger i hverdagen (Chemi, Kusk & Xu, 2020). Den kunstneriske formidling via podcast og e-bog, der både henvender sig til børn, kunstnere, pædagoger og andre, der vil gå på opdagelse i et poetisk univers, er desuden en nytænkning i evaluering og formidling af kunstpædagogiske projekter. Den løbende sparring med de andre projekter i tidlig kulturstart har betydning for udviklingen af det kunstpædagogiske arbejde i dagtilbud nationalt. Forskningen kunne ikke gennemføres af forskerne alene uden de medforskende aktører, der har bidraget med udvikling, observationer, tolkninger og kunstneriske vinkler. Vores håb er med den nærværende formidling at inspirere til nye former for kunstnerisk samarbejde i praksis, til forskning og til samskabelse blandt praktikere og forskere, til fordel for børns tidlige oplevelse af fortrinlige kulturtilbud.

Ill. 13: Illustration fra e-bogen *KUNSTGØDNING*, et multiæstetisk værk af forfatter Mette Hegnhøj og podcastduoen SysseL. Både illustrationer og lyde er collager af børn, kunstnere og dokumentaristers udtryk.

Referencer

- Austring, Benny D. (2018): *Små børns møde med kunst og kultur – et nationalt udviklingsprojekt. Rapport vedr. Kulturministeriets projektudbud »Kompetenceudvikling – supplerende læringsforløb og aktiviteter*. Slots- og Kulturstyrelsen.
- Blomgren, Henriette (2019): *Æstetiske processer i daginstitutionen -aktionsforskningsinspireret projekt hvor pædagoger og kunstnere samarbejder*. Ph.d.-afhandling. Syddansk Universitet.
- Boserup, Maria. B. (2019): *Art EQUAL Handbook*, Viborg: Kulturprinsen.
- Bro, Kirsten, Thrane, Marianne G., Hansen, Mette Marie & Madsen, Benedicte. (2019): *Aktionslæring som løftestang – professionel praksis på velfærdsområdet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Børne- og Socialministeriet (2018): *Bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer*. Retsinformation.
- Chemi, Tatiana (2012): *Kunsten at integrere kunst i undervisningen: Et praktisk-teoretisk bidrag til kreativ undervisning i folkeskolen*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Chemi, Tatiana (2017): *Partnerskaber blandt kunstnere, kulturinstitutioner og skoler: Kulturens Laboratorium*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Chemi, Tatiana (2018). *A theatre laboratory approach to pedagogy and creativity: Odin Teatret and group learning*. Springer.
- Chemi, Tatiana (2020): *Kreative Læreprocesser og Æstetiske Perspektiver: (Ud)dannelse for det Hele Menneske*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Chemi, Tatiana, & Krogh, Lone. (red.). (2017): *Co-creation in Higher Education: Students and Educators Preparing Creatively and Collaboratively to the Challenge of the Future*, Rotterdam: Sense Publishers.
- Chemi, Tatiana, Kusk, Hanne & Xu, Shuangshuang (2020): »Kunst, kratluskere og palaver på legepladsen«, *Tidsskriftet Børns Hverdag* nr. 5.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1990). *Flow: the Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper Collins.
- Dewey, John (2005). *Art as experience*. Penguin.
- Duus, Gitte, Husted, Mia, Kildedal, Karin, Laursen, Erik & Tofteng, Ditte (red.). (2012): *Aktionsforskning. En Grundbog*, Samfundslitteratur.
- Fjorback, Lone O. (2012): *Mindfulness and bodily distress*. Aarhus: Faculty of Health, Aarhus University.
- Gardner, Howard (1994): *Frames of Mind: the Theory of Multiple Intelligences*, London: Harper Collins.
- Goleman, Daniel (2006): *Emotional intelligence*, Bantam.
- Hegnhøj, Mette og Podcastduoen Syssel (2020): *Kunstgødning*. E-bog. BMMK <https://www.bmmk.dk/kunstg%C3%B8dning/e-bog>, Hentet 01.12.2020.
- Immordino-Yang, M. H. (2016): *Emotions, Learning, and the Brain: Exploring the Educational Implications of Affective Neuroscience (The Norton Series on the Social Neuroscience of Education)*, WW Norton & Company.
- Kulturministeriet (2015): *Kortlægning. Børns møde med kunst og kultur i dagtilbud*. Kulturministeriet.

Kulturministeriet. (2014): *Strategi for små børns møde med kunst og kultur*, Hentet den 06.04.2014 i: [http://kum.dk/uploads/tx_templavoila/kum_brochure_smaborn_klausuleret%20\(3\).pdf](http://kum.dk/uploads/tx_templavoila/kum_brochure_smaborn_klausuleret%20(3).pdf)

Kulturprinsen. (2018a): *Hverdagsmagi. Ikast Brande Dagpleje*, Viborg: Kulturprinsen,

Kulturprinsen (2018b): *Hvad er Legekunst?* Legekunst.nu

Kusk, Hanne (2011): »Et æstetisk afsæt – stemte øjeblikke«, *Liv i skolen Vol. 3*. Århus: Via University Forlag.

Kusk, Hanne (2016): »Laboratory: Forsigtig – indeholder poetsne! – Remediering som dramapædagogisk metode«, *BUKS Vol. 61*. <https://tidsskrift.dk/buks/article/view/23387/20426>

Kusk, Hanne, Fly, Heidi & Nielsen, Marie Louise K. (red.) (2018): *Hele vejen rundt om kunsten*, Thisted Kommune. Slots- og Kulturstyrelsen.

Kusk, Hanne (2018): »At stemme og tone rummet: om at skabe forventningens glæde«. I: Astring, Bennyé (red.) *Det blev en sommerfugl! Inspiration til dagtilbudsbørns møde med kunst, kultur og kulturarv*. Slots- og Kulturstyrelsen.

Malaguzzi, Louis (1987): *The Hundred Languages of Children (I cento linguaggi dei bambini. Exhibition catalogue)*, 16-21. Cento linguaggi dei bambini.

Podcastduoen Syssel (2020) KUNSTGØDNING. Podcastepisode https://open.spotify.com/episode/oZEtC5M2qxr5b4h4J4cn41?si=dsAKApJQRcq_YiyySKNPVQ Hentet 01-12.2020.

Sørensen, Merete C., Oreskov, Sisse W., Boysen, Mikkel Snorre W. (2019): *Magien ind i dagtilbuddet*, Del 1. Professionshøjskolen Absalon.

Tanggaard, Lene & Linneberg, Josefine D. (2019): »Co-creation – samskabelse med børn i fokus«. *CoC Playful Minds. Research Journal*, Vol.1.

UNICEF. (1989). *Convention on the Rights of the Child*: Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990, in accordance with article 49. I: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

Vecchi, Veia (2010). *Art and creativity in Reggio Emilia: Exploring the role and potential of ateliers in early childhood education*. Routledge.

Om forfatterne

Shuangshuang Xu er ph.d.-studerende ved Institut for kommunikation og psykologi, Aalborg Universitet. Hendes hovedforskningsinteresse er at integrere filosofi, kunst og psykologi for at udforske metodologiske og teoretiske spørgsmål inden for kulturpsykologi. Nu arbejder hun på at bruge drama i uddannelsen til at støtte børns sociale og kulturelle udvikling.

Hanne Kusk er ph.d.-studerende ved Institut for uddannelsesvidenskab, Aarhus Universitet og lektor ved Professionshøjskolen UCN. Hendes forskningsprojekt Fællesskaber ved æstetiske processer i dagtilbud, er et af syv forskningsprojekter tilknyttet det nationale projekt Legekunst. Hun er optaget af legende kunstneriske processer, mangfoldighed, flerstemmighed og dissensus.

Tatiana Chemi er lektor ved Institut for Kultur og Læring på Aalborg Universitet, og forsker inden for kunstnerisk læring og kreative processer. Hendes seneste arbejde fokuserer på ensemble kreativitet, performance og performativitet, og kunstneriske partnerskaber. Hun er i øjeblikket involveret i forskningsprojekter, der undersøger kreativitet på tværs af kulturelle, kunstintegrerede uddannelser og teaterlaboratorier.